

Wanneer liefde toeslaat. Over geweld en onrecht in gezinnen

Vredesdag, K.U.Leuven 9-10 februari 2005

K.U.Leuven - Faculteit Godgeleerdheid – Centrum voor Vredesethiek in samenwerking met Pax Christi Vlaanderen en Noster. Met de steun van het F.W.O.-Vlaanderen en Intams.

Op de tweedaagse conferentie in het kader van de Vredesdag werd nagedacht over huiselijk geweld in al zijn vormen: geweld tussen partners, van ouders op kinderen, tussen kinderen onderling, tegen ouderen... Er werd zowel aandacht besteed aan een feitelijke als aan een ethisch-levensbeschouwelijke invalshoek.

Onderstaand verslag geeft slechts een selectie van de vele lezingen: door het grote aanbod, konden immers niet alle lezingen worden bijgewoond / besproken.

Justine Van Lawick. De spiraal van geweld tussen partners

In haar lezing benadrukt Justine van Lawick dat geweld en liefde in gezinsrelaties vaak samengaan. Belangrijk in het omgaan met huiselijk geweld is dan ook dat er niet gedacht wordt in termen van goed en kwaad maar dat er steeds rekening gehouden wordt met de vele complexe aspecten van de relatie. Van Lawick pleit ervoor het geweld in menselijke relaties niet te excuseren maar wel te begrijpen. Conflictoplossing is enkel mogelijk via het begrijpen.

Enkele cijfers uit Nederlands onderzoek, 1997:

- * 45% van de respondenten ervaart geweld in familieverband
- * Slachtoffers van geweld zijn evengoed mannen als vrouwen
- * Daders zijn voor 80% van het mannelijk geslacht
- * Slechts 12% van de slachtoffers doet effectief aangifte

Wanneer kan iets gedefinieerd worden als 'geweld': volgens Justine van Lawick kan er gesproken worden over geweld "wanneer een persoon zijn/haar fysieke en/of psychologische overmacht misbruikt om angst te creëren en daarmee zijn/haar wil op te leggen aan een ander, tegen de wens van de ander in." Nog volgens van Lawick heeft iedere mens het in zich om geweld te gebruiken. Wat zijn dan de triggers die geweld uitlokken? Een opsomming: aanschouwen van onrecht, onbegrip, negeren, verlatingsangst, geweld, teveel prikkels, stress, vernederingen, eindeloos verzet, onrechtvaardigheid, onterechte verwijten, slachtoffergedrag...

A. De spiraal van geweld: hoe werkt geweld?

- 1) romantische idealen en illusies → vaak verband houdend met een gemis waar je al heel erg lang mee rondloopt.
Deze idealen hangen ook samen met een gevoel van eeuwigheidswaarde dat aan de relatie wordt vastgeknoopt.
- 2) Barsten in het ideaal
- 3) Corrigerend gedrag: de ander willen veranderen. Kan leiden tot de eerste klap, verwijt, aanval...
- 4) Correcties worden verwijten
- 5) Leidt opnieuw tot nieuwe barsten
- 6) Gevoel van verraad en rouw om het verlies van het romantische ideaal: "Ik heb de verkeerde keuze gemaakt, aan beide kanten".
- 7) Toenemende twijfel aan de relatie, terugtrekken, verlatingsangst... geweld kan toenemen.

Vrouwen praten meer, mannen gaan meer in de aanval of trekken zich terug in hun eigen wereld.

B. De spiraal van geweld: biologische spiraal

Een verhoogde hartslag, meer adrenaline, verhoogde bloeddruk

→ vecht-vluchtmechanisme treedt in werking

→ reflectie stopt, meer primitieve delen van het brein worden geactiveerd

→ alcoholgebruik maakt kans op geweld groter: er bestaat wel degelijk een samenhang tussen geweld en alcoholverslaving.

C. De spiraal van geweld: de taal tijdens de escalatie

Willen overtuigen, niet luisteren, generaliseren, aanvallen, verdedigen, theoretiseren.

De ander wordt als vijand gezien, alles wat de ander zegt wordt als negatief ervaren.

D. Schaamte

Na het geweld volgt de schaamte. Vermits schaamte zeer slecht te verdragen is, leidt dit tot een externaliseringsproces: "jij brengt me ertoe, niet ik ben schuldig".

Justine van Lawick pleit er in haar conclusie voor gezinsgeweld niet te veroordelen maar trachten te begrijpen. Enkel op die manier kan de geweldspiraal doorbroken worden. Meerpartijdigheid is daarbij een zeer belangrijk begrip: zowel de man als de vrouw hebben hun goede en kleine kanten, niemand is zwart-wit, goed of kwaad. Het doorbreken van de geweldspiraal kan onder andere door het instellen van een 'time-outprogramma': gezinsleden leren herkennen dat er geweld op til is zodat ze er op tijd afstand van kunnen nemen. Ook het aanleren van kalmeringstechnieken en methodes tot de-escalatie is belangrijk. Deze maatregelen kunnen echter ook weer gezien worden als vluchtgedrag, wat de situatie uiteraard opnieuw bemoeilijkt. Een doorgedreven begeleiding is dan ook noodzakelijk. Tot slot verwijst Justine van Lawick naar de zin "It takes a network to stop family violence": enkel door de samenwerking van een heel netwerk aan hulpverleners en diensten kan de geweldspiraal doorbreken.

Andrea Lehner-Hartmann. Familial violence against women as a challenge for theology and ethics.

(Huiselijk geweld tegen vrouwen als een uitdaging voor theologie en ethiek)

Dr. Lehner-Hartmann buigt zich in haar lezing over de theologische en ethische reflecties inzake het werken met slachtoffers en daders van relationeel geweld. Ze vertrekt daarbij van een christelijk perspectief. Lehner-Hartmann presenteert vervolgens een werkbaar concept, een "culture of remembrance", gebaseerd op de christelijke principes. Ook enkele richtlijnen voor pastorale werkers komen aan bod.

De volledige tekst van deze lezing werd opgenomen in de conferentiemap, te vinden in de RoSa-bibliotheek.

Ingrid Stals en Pascale Franck. Omgaan met geweld in gezinnen: naar een geïntegreerde aanpak vanwege hulpverlening, politie en justitie.

Voortbouwend op een pilotproject van de Antwerpse politie (1998-2000), startte de Politie Antwerpen samen met de Provincie Antwerpen in 2000 met een intersectoraal en multidisciplinair samenwerkingsproject met betrekking tot intrafamiliaal geweld (IFG). De doelstelling: het verbeteren van de aanpak van IFG, de preventie van verder geweld, een sectoroverschrijdende samenwerking (politie-parket-hulpverlening...) en het opzetten van een welomschreven taakverdeling voor de verschillende betrokken professionals. Een integrale aanpak van IFG staat centraal in het project.

Uitgangspunten van het project zijn:

- IFG uit de privé-sfeer halen: ook geweld dat binnenhuis wordt gepleegd vormt een inbreuk op de strafwet.

- Slachtoffers hebben recht op vaststelling van de feiten, veiligheid en hulp: integraal aanbod en een samenwerking tussen de verschillende sectoren zijn noodzakelijk.
- Aan de daders moet een signaal gegeven worden dat hun gedrag ontoelaatbaar is en dat op dit gedrag een maatschappelijk antwoord volgt. Belangrijk hierbij is dat er niet enkel repressief wordt opgetreden maar dat er ook kansen op herstel moeten geboden worden.

Begrippenkader:

- IFG = geweld dat zich voordoet in intieme kring
- Geen eenmalige incidenten: er is sprake van een zich herhalend patroon
- Escaleert in ernst en frequentie zonder effectieve interventie
- Het gaat zowel om fysiek, psychisch als seksueel geweld
- Zowel actief als passief (een geweld-dreiging)
- Ook dingen die niet strafrechtelijk gestraft kunnen worden, moeten worden meegenomen. Deze feiten maken immers deel uit van de dynamiek van geweld.

Activiteiten

IFG is een probleem dat heel subtiel moet worden aangepakt. Een expertisecel houdt zich bezig met de opmaak van draaiboeken, gericht aan justitie en politie: wat kunnen zij doen vanaf het moment dat de melding binnenkomt? Belangrijk daarbij is dat niet enkel rekening gehouden wordt met een repressieve aanpak. Veel aandacht moet gaan naar 'respondabilisering' van de daders: ze moeten ervan bewust gemaakt worden dat hun gedrag verkeerd is. Ze moeten ook af van het slachtofferbeeld dat ze van zichzelf hebben. Een justitieel optreden kan hiertoe een opening creëren. Naast de expertisecel, is er een subgroep hulpverlening: eens de veiligheid herstelt, moet er aan het onderliggend probleem gewerkt worden. Ondersteunend is er nood aan dadertherapie of andere ondersteunende projecten. Belangrijk is dat het aanbod op elkaar wordt afgestemd en er voldoende aandacht besteed wordt aan vorming.

Specifiek rond de *rol van de politie*, lichtte *Ingrid Stals* de situatie toe.

IFG was lange tijd louter een 'hulpverleningsprobleem'. Geconfronteerd met huiselijk geweld, leidde dit bij politieagenten vaak tot frustraties als gevolg van hun eigen machteloze positie: politieagenten zijn geen hulpverleners, hoewel zij vaak die rol wilden vervullen. Door hun gebrek aan gespecialiseerde vorming, botsten ze daarbij al te vaak op muren. Om die reden is het opgestelde draaiboek zo belangrijk: ieder heeft er een welomschreven taak, afgewogen aan de hand van de aanwezige capaciteiten en mogelijkheden.

In de bewustwording rond IFG, was ook de wet op het partnergeweld (24/11/1997) van groot belang. IFG wordt meer en meer erkend als een publiek criminaliteitsprobleem. Door deze bewustwording, verbreedde ook het draagvlak: IFG werd bijvoorbeeld opgenomen in het Antwerpse Zonaal Veiligheidsplan en het Nationaal Actieplan Partnergeweld 2004-2007.

In de politiestatistieken blijft IFG echter een grijze zone. De niet-realistische weergave van IFG heeft uiteraard ook zijn gevolgen op het beleid: door de gebrekkige registratie is er ook minder aandacht voor. De nood aan objectieve informatie, ook in pv's is een must. Website: http://politie.antwerpen.be/N_intrafamiliaal.html

Suzanne Kers. Partnergeweld in lesbische en homoseksuele relaties

Hoewel een grootschalig onderzoek naar het geweld in holebi-relaties ontbreekt, is er geen enkele reden om aan te nemen dat partnergeweld in deze relaties minder voorkomt dan in hetero-relaties. Uit het bestaande onderzoek blijkt immers dat fysiek en seksueel geweld ook bij holebi's voorkomt in 1 relatie op 4 à 5. Er blijkt ook geen verschil te zijn in geweld. Wél specifiek is hoe de omgeving aankijkt tegen de relatie en vooral dan

wanneer ze geconfronteerd wordt met geweld binnen deze relatie. Algemeen wordt immers verondersteld dat geweld in lesbische relaties minder voorkomt dan in heterorelaties. Indien er men er dan toch mee geconfronteerd wordt, is de eerste reactie er vaak één van "je kan toch weg als je wil"...

Drempel

De geslotenheid van vele holebi-relaties zijn er de oorzaak van dat vele slachtoffers van geweld over een dubbele drempel heen moeten: ze moeten enerzijds erkennen dat ze het slachtoffer zijn van relationeel geweld en anderzijds moeten ze tegelijkertijd bekend maken dat ze een homo- of lesbische relatie hebben. Het vaak geheime karakter van de relatie geeft de pleger bovendien een extra machtsmiddel: hij of zij kan dreigen met het kenbaar van de relatie aan de buitenwereld. Vooral bij holebi's van allochtone afkomst speelde de dreiging met een coming-out heel erg.

Aard van het geweld

- Seksueel geweld lijkt minder voor te komen bij lesbische relaties. Het probleem is wel dat er in vraaggesprekken ook heel vaak gewoon niet naar gevraagd wordt. Bovendien zijn er discussies over het begrip 'verkrachting': wanneer kan je technisch gezien spreken van een verkrachting? Om dergelijke taboe-vragen te omzeilen kan de onderzoeker gebruik maken van een kruisjeslijst: dit helpt om dingen bespreekbaar te maken.
- In mannenrelaties is er wel meer sprake van seksueel geweld. Wel werd er vastgesteld dat ook homo's niet zo gemakkelijk over hun ervaringen praten, in tegenstelling tot wat wel eens gedacht wordt. Een onderdeel van het seksueel geweld is ook de gedwongen seks zonder condoom en de daarmee gepaard gaande dreiging van H.I.V.
- Financieel misbruik als machtsmisbruik komt meer voor in homoseksuele relaties dan in lesbische relaties.

Slachtoffer-pleger

Een aantal vrouwelijke geweldplegers zien zichzelf als slachtoffer: zij hadden het idee dat niet zij, maar hun partner hen (psychisch) mishandelde. Volgens Suzanne Kers is dit gegeven mede te verklaren door het feit dat vrouwen van kleins af aan meer gesocialiseerd worden in de slachtofferrol dan in de daderrol. Als vanzelf gaan zij zichzelf in een conflictsituatie beschouwen als het slachtoffer en de schuld doorschuiven naar 'de ander'. Om deze reden worden lesbiennes in de Verenigde Staten niet toegelaten tot vluchthuizen.

Dynamiek van geweld

In relaties met geweld bestaat er een grote machtsongelijkheid: de behoeftes van de pleger vormen de maatstaf.

De 'romantische illusie', waarover reeds sprake in de lezing van Justine van Lawick, speelt ook in holebi-relaties. Vele respondenten voelden zich in het begin van de relatie enorm gekoesterd. Vaak was er ook binnen het leven van de slachtoffers een zekere onvrede waardoor het koppel sterk op elkaar aangewezen was. De relatie evolueerde snel, de eerste klap volgde ook snel.

Jaloezie vormt een belangrijke aanleiding tot geweld, vooral ook bij mannen.

Het schuldgevoel van vele vrouwelijke slachtoffers, gecombineerd met het slachtoffergevoel van vele plegers, zorgen ervoor dat er een sterke binding ontstaat tussen slachtoffer en pleger. Bij mannen speelt meer het verlangen om heel veel op te offeren, ook de eigen veiligheid, voor een langdurige zorgrelatie.

Ervaringen met hulpverlening

- Mannen: bijna 50% zocht hulp bij professionelen. 2/3 zocht steun bij familie en vrienden. Het steun zoeken gebeurt vaak achteraf, na de feiten. Dit heeft

tot gevolg dat er vaak niet over het geweld zelf gesproken wordt, maar over de dingen eromheen – de kern van het probleem blijft onaangeroerd.

- Vrouwen: hulpverleners vragen heel dikwijls niet expliciet om geweld.

Besluit

Trauma's van geweld in holebi-relaties zijn enorm en worden nog versterkt door het gebrek aan erkenning. Niet alleen erkenning van het geweld is belangrijk, maar ook de erkenning van de aard van de relatie.

Verslag

Annemie Vanthienen